

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2005
FORFATTER:	Niels Henrik Jensen
TITEL:	Carl Jensen alias Børge Søderberg.
KORT RESUME:	Om medlem af modstandsbevægelsen i Kolding.

CARL JENSEN ALIAS BØRGE SØDERBERG

AF NIELS-HENRIK JENSEN

Under den tyske besættelse af Danmark i 1940-1945 valgte Børge Søderberg side. Han blev en del af den danske modstandsbevægelse, blev taget til fange af Gestapo og tilbragte de sidste måneder af besættelsestiden i Frøslevlejren.

TIDEN SOM MODSTANDSMAND

I 1943 kom Børge Søderberg med i det illegale arbejde rettet mod den tyske besættelsesmagt. Det skete på opfordring fra adjunkt og folketingsmedlem Karl Olsen, der havde kontakt til oberstløjtnant Vagn Bennike, lederen af modstandsarbejdet i Jylland. På det tidspunkt var Børge Søderberg værkfører i Automobilhuset i Kolding, og det var på arbejdspladsen, han mødtes med Vagn Bennike, der blev hans kontaktperson til modstandsbevægelsen. *Vi skal ned og se på beskyttelsesrummet* var den faste vending, når Vagn Bennike opsøgte Børge Søderberg i Automobilhuset. Nede i kælderen kunne de to uforstyrret planlægge arbejdet for de grupper i modstandsbevægelsen, som Børge Søderberg havde forbindelse til og styrede.

Selv om Børge Søderberg ikke selv medvirkede direkte i sabotagehandlinger, så levede han livet farligt. For alle de modstandsfolk, han stod i forbindelse med, kendte ham, også selv om hans navn i de kredse var Carl Jen-

Børge Søderberg fotograferet i Gestapocellen i Koldinghus Staldgård i april 1944. Foto Annelise Fibæk.

Personalet i Automobilhuset, Fynsvej 19, der var ejet af Chr. Støjberg, der står nr. 2 fra venstre. Børge Søderberg er nr. 4 fra højre. Foto N. Lisberg.

sen. Flere medlemmer af de grupper, Børge Søderberg havde kontakt med, blev arresteret af Gestapo. Når de kom i forhør og blev udsat for tortur, var han én af dem, der var i farezonen. Jeg talte med ham om det i april 1994, og når han så tilbage i tiden, funderede han over, hvor mærkeligt det egentlig var, at Gestapo ikke slog en klo i ham på et meget tidligere tidspunkt.

Men arresteret blev Børge Søderberg. Meget tyder på, at Gestapo havde haft ham under observation et stykke tid. Men en udtræks seng, en såkaldt harmonikaseng, blev hans skæbne. Eller som han selv siger: – Harmonikasengen var en detalje, men dråben, der uden tvivl fik bægeret til at flyde over.

Børge Søderberg fortalte – Jeg havde en lejlighed i den bebyggelse, der hedder Solgården. Jævnligt havde jeg illegale personer boende hos mig, og det skete, at de også overnattede i lejligheden. Blandt dem var Sven Hoffmann, der var leder af Region III. I den forbindelse havde jeg den her harmonikaseng, som jeg på et tidspunkt havde udlånt til en anden illegal person i Kolding. Den pågældende havde et værelse et sted i byen, hvor han kunne sove og hvile ud mellem opgaverne. Men han blev taget af Gestapo, og da der var gået 14 dage, blev jeg ringet op og opfordret til at afhente min udlånte seng, som den for nyligt arresterede sidst havde sovet i. Jeg overlod opgaven til en budcentral, og da budcentralens folk mødte op for at afhente sengen, blev

de modtaget af Gestapo. Tilbage var der kun at spørge, hvem der havde sendt dem. Derefter rullede lavinen.

FANGET AF GESTAPO

Børge Søderberg glemmer aldrig den 14. marts 1945 klokken seks om aftenen. Da bliver han arresteret af Gestapo og indsat i Zelle II på Staldgården i Kolding. Sammen med en kammerat kommer han gående ad Jernbanegade i Kolding, trækkende med sin cykel. Med ét standser en langsomt kørende sort Opel ud for dem ved restaurant Trocadero. Gestapo har fulgt dem i hælene. I vognen er to tyskere og de to danske håndlangere Per Birkedal Hansen og Niels Riis.

– Ja, ja, vi vidste sgu godt hvem de var, fortæller Børge Søderberg, der endnu kan huske, hvordan ordene faldt den aften: – Du skal med på Staldgården, lyder det fra de mænd, der pludseligt springer ud af bilen og farer på ham. Mange tanker løber gennem hovedet på Børge Søderberg, men Gestapo diskuterer man ikke med. En Gestapo-mand bliver på fortovet og følger arrestanten på vej mod Staldgården, mens de øvrige følger efter i den igen langsomt kørende bil. Ved opgangen til Staldgården fløjter Per Birkedal Hansen i fingrene for at påkalde sig opmærksomheden hos vagten oppe ved porten. En tysk sikkerhedsregel, for ingen har på det tidspunkt visiteret Børge Søderberg, som godt kunne have været bevæbnet. Arrestanten bliver vinket op til porten, ført ind på Staldgården og anbragt for sig selv i et lokale. På sig har Børge Søderberg et stærkt kompromitterende brev om nogle våben ude i Vegen, der skulle flyttes til en jernbanevogn.

Han får et kvarters tid i enrum og bruger tiden til at få brevet stukket ned i en af sine strømper. Og til at undre sig over, hvorfor han ikke for længst er blevet kropsvisiteret, men kun skulle tømme lommerne for deres indhold.

Per Birkedal Hansen deltager senere i forhøret. Han havde som altid sin store schæferhund med, husker Børge Søderberg: – Det første hunden gør, da den kommer ind til mig, er at fare hen til mig og snuse til min strømpe. For satan da, nu går det helt galt, tænker jeg. Men Per Birkedal Hansen sparkes til den og siger: – Kan du holde dig væk køter. Og jeg tænker, at de skulle lige vide, at hunden snuser nøjagtig på det sted, hvor jeg har gemt brevet.

FORHØR OG TORTUR

– Og så kom de jo, og forhøret begyndte, fortæller Børge Søderberg stille. Ud på natten sagde én af dem: – Nu har du holdt os hen med løgn i syv timer – nu skal det være slut. Du skal blive banket, som du aldrig er blevet banket før. Langsomt – de gør et stort nummer ud af det – smøger bødlerne ærmerne op. Børge Søderberg tror til det sidste, at han kun skal skræmmes, at det hele er et stort bluffnummer. Men sådan er virkeligheden ikke hos Gestapo. Pludselig river en af bødlerne en skrivebordsskuffe ud. I den ligger en hundepisk. – Med hundepisken i hånden farer én af dem løs på mig. Mens det står på, sidder de øvrige, to tyskere og en dansker, og drikker snaps. Flasken går på omgang, men jeg bliver ikke budt, konstaterer Børge Søderberg lakonisk.

De ville have navnet på én eller flere af de personer fra Århus, som kontaktede mig i forbindelse med mit illegale arbejde. For noget havde de

Koldinghus Staldgaard under besættelsen. Foto Kaj Baagø.

åbenbart fundet ud af. Men jeg kendte ingen navne, og kunne intet røbe. Så jeg sagde: – Jeg aner det ikke. Det svar udløste blot endnu flere bank. Pludselig siger jeg så: – Jo, han hedder Karl Sørensen. – Det ku' du jo have sagt med det samme, råber min bøddel. Om ham, de vil have navnet på, hedder Petersen eller Hansen – jeg aner det ikke – men med det opdigtede navn Karl Sørensen fik jeg fred. Men kun nogle øjeblikke. For så er der endnu et navn, de vil have, og endnu engang siger jeg, at jeg aner det ikke.

Bøddlen tager en knippel og jager den ind i mellemgulvet på Børge Søderberg, så han taber pusten og synker sammen. I løbet af forhøret siger den ene tysker: – Du kan lige så godt sige, hvad du ved, for du skal skydes i morgen klokken seks. Han sætter trumf på sin trussel, tager sin pistol op af hylsteret og tager ladegreb på den. Sådan for lige at markere, at det er alvor det her.

Leder af forhøret er Thees Burfeind, chef for Gestapo på Staldgården i Kolding. Om ham sagde man, at han var en hård hund, og at han

accepterede brug af tortur. Han udførte den ikke selv, men overlod mishandlingen til andre, blandt andet til de danske håndlangere. Sådan var det også i mit tilfælde. Danskerne stod for mishandlingen, og tyskerne så på. Under forhøret kommer Burfeind ind sammen med en anden person, som jeg ikke kan se. Men jeg skal udpeges, identificeres af den pågældende. Lyset i forhørslokalet bliver slukket og en projektør bliver rettet mod mig. Hvem det var, der kom ind sammen med Thees Burfeind, har jeg aldrig fået opklaret.

Jeg bliver pint til at udlevere flere navne i løbet af forhøret. Men risikoen for, at nogle under tortur røber navne på andre modstandsfolk, er kendt og accepteret blandt de illegale. Blot gælder det om for den anholdte at holde tæt så længe som muligt. At vinde tid, så dem man til sidst må give navnet på, når at slippe væk. Kunne vi holde tæt med oplysningerne i 24 timer, var det godt. Sådan er aftalen.

Et stykke tid er der stille i Zelle II. Så siger Børge Søderberg lavmælt: – Egentlig har jeg tit spekuleret over, hvad man tænker på, når man sådan bliver slået halvt ihjel. Om man skriger eller råber. Jeg kan huske, at jeg gispede og gav nogle lyde fra mig. Indtil jeg ikke kunne mere. En af mine arme har i nattens løb også fået en ordentlig omgang – jeg er helt sikker på, at den er brækket eller sådan noget. Jeg kan ikke løfte den, og vil gerne til læge med den. Men det ønske bliver afslået. For som de siger på Staldgården: – Den skal sgu nok vokse sammen. Hvilket den også gjorde.

Forhøret og torturen varer hele natten. De er jo meget grundige, tyskerne, og alt skulle jo skrives ned. Navnene de fik, og hvad jeg i øvrigt vidste. Forhørsrapporten bliver skrevet under, og om morgenen ved syv-otte tiden bliver jeg sat

over i Zelle II, hvor jeg sidder resten af dagen. Mens jeg sidder i Zelle II kommer en ung mand ind. Også han har været i et frygteligt forhør, er forslået og kan næsten ikke stå op. Han er fra Esbjerg og er blevet taget i noget jernbanesabotage. Jeg prøver at trøste ham og siger, at det nok ikke går så galt. Men cellekammeraten fra Esbjerg er ikke sådan at trøste, ikke mindst fordi han havde en revolver på sig ved arrestationen.

POLITISTATION MED HUNDEÆDE

Sidst på dagen bliver Børge Søderberg indsat i den tyske del af arresten på Kolding Politigård. Men heller ikke det sted har han gode minder fra. – Forholdene er så ringe, fortæller han, at man tror det er løgn. Det var som om, det var nogle svin, der stod for det. Maden var uspiselig. Blandt andet får vi serveret en kogt fisk, der ikke på nogen måde er gjort i stand. De kogte kartofler er i en stor mælkejunge, og fra den bliver kartoflerne hældt direkte ud på celledulvet. Det kunne vi så sidde og pille i.

Børge Søderberg bliver ikke stillet for en dommer. Men nogle dage efter forhøret bliver han atter bragt til Staldgården, hvor forhørsprotokollen bliver gennemgået. Efterhånden går det op for ham, at han skal tilbringe resten af krigen som tysk fange. Uden at hans sag har været for en dommer, og uden at være dømt for noget som helst.

Påskelørdag, det er tidligt om morgenen ved firetiden, bliver celledøren lukket op. – Ud! Pak dit tøj! Mere bliver der ikke sagt, men sammen med andre fanger bliver han lukket ind i en af politiets såkaldte prærievogne. Uden at de ved det, er de på vej til Frøslevlejren ved den dansk-tyske grænse.

FANGE I FRØSLEVLEJREN

Mødet med Frøslevlejren begynder med en aflusning af kroppen. Alt tøjet bliver nærmest flået af de netop ankomne fanger. Det skal også behandles. Da tøjet efter endt behandling i en kedel igen udleveres til fangerne, kan de dårligt genkende deres eget tøj. De oprindelige farver er forsvundet, og alt har den samme blålige farve.

En anden episode fra modtagelsen i Frøslevlejren står også tydeligt i erindringen: – Vi bliver stillet op i en rundkreds, og frem træder en råbende og skrigende tysk officer. Han er fuldstændig rasende og går rundt om os. En portør fra Fredericia – en jernbaneportør – er stadig i sin tjenesteuniform med blanke knapper. Dem river den tyske officer af, alt imens han råber til den stakkels portør, hvad han bilder sig ind at stille her med blanke knapper. Hver og én af dem river han af ham. Det er sådan en hel cirkusforestilling.

En dag kommer en mand hen til mig og siger: – Jeg kan godt sige, hvorfor du blev arresteret, for det er mig, der har angivet dig. Det var meget flot sagt af ham. Men han var altså under forhør blevet pint til at sige, hvem han besøgte i Kolding, og hvem hans kontaktmand var. Og det var altså mig, der var manden, han besøgte. Men det, at han angav mig, var blot en af de mange hændelser, der fik mig i tyskernes søgelys.

BEFRIET OG HJEM TIL KOLDING

Børge Søderberg sad indespærret i Frøslevlejren indtil befrielsen den 5. maj 1945. I lejren vidste de godt, at de tyske tropper havde kapituleret allerede den 4. maj. Det havde en fra hans stue ved et tilfælde hørt ved lej-

Børge Søderberg, pasfoto ca. 1940.

rens vagttårn. Men i øvrigt var der illegale radiomodtagere i lejren, der kunne aflytte de dansksprogede udsendelser fra BBC. Ligesom i det øvrige Danmark, blev der også sunget og festet hele natten i Frøslevlejren.

Bevæget fortæller Børge Søderberg om den 5. maj 1945 i lejren: – Der blev rejst en flagstang midt i lejren om formiddagen – og kl. 12.00 gik Dannebrog til tops! En stor højttaler var også blevet opstillet på pladsen, og vi hørte kong Chr. X's tale. Det var meget gribende, og der var ikke et øje tørt blandt os fanger.

Senere på dagen blev os fra Kolding og omegn samlet og i busser kørt nordpå. Det var første gang i lang tid, vi så noget grønt i det åbne landskab. Omkring Frøslevlejren var alt bare sand og granplantage. Men på hjemturen så vi grønne grøftkanter, det var meget betagende. I de byer, vi kørte igennem på vej mod Kolding, stod folk og vinkede til os og smed chokolade og andre ting ind til os.

Det var en underlig fornemmelse at være på vej tilbage. Jeg var forlovet, og vi havde planlagt at skulle giftes lige netop omkring det tidspunkt, hvor jeg blev taget. Da vi kommer ind, hvor byen begynder, står min kæreste og venter. Hun springer op i bussen, og da vi kommer ned i byen, siger hun: – Kom ud den hér vej. Vi havde fået at vide, at vi skulle bydes velkommen ved rådhuset. Men vi stak simpelthen af. Jeg havde fået nok af alt det her, så jeg var ikke med til festligheden ved rådhuset. I stedet tog vi ned til min lejlighed i Solgården. Min kæreste og jeg blev gift et par måneder efter befrielsen og flyttede ind i en dejlig stor lejlighed i Jernbanegade 10.

Mærkeligt nok var jeg ikke interesseret i at komme tilbage til mit arbejde i Automobilhuset. Jeg mødte op, men var der kun en halv snes dage. Sagde så, at jeg hellere ville hjem og komme ind i dagligdagen.

OPRYDNING EFTER BESÆTTELSEN

Ved befrielsen var der på havnen i Kolding en hel park af barakker og haller. De husede tyskernes efterladte krigsmateriel, og Børge Søderberg kom til at stå for ledelsen af Parkkommandoen som den blev kaldt – *Da englænderne kom, så ødelagde de det hele. Der var jo geværer, maskingeværer og hundredvis af kikkerter til brug i skyttegravene. Med trucks kørte englænderne igennem det hele og smadrede alting. Jeg tænkte på alle de værdier, der gik tabt, men det var altså reglen. Det hele skulle ødelægges.*

Ved den dansk-tyske grænse havde tyske soldater på vej hjem til fædrelandet efterladt en uendelig stor mængde lastbiler. Fra hele Danmark kom de kørende i lastvogne til grænsen. Men dertil og ikke længere! Det

blev besluttet, at alle disse lastvogne skulle samles i Kolding, og på et tidspunkt havde Børge Søderberg 80 mand i arbejde – bare med at få bilerne kørt til Kolding.

Parkkommandoen blev afviklet lidt efter lidt. Det meste blev solgt på auktioner i løbet af et halvt års tid. S. A. Christensen overtog et par af de store barakker og indrettede sin afdeling for malkemaskiner deri. Det skete, selv om han var mistænkt for at have arbejdet for tyskerne og siden blev dømt som værnemager. I forbindelse med retsopgøret efter befrielsen blev Børge Søderberg indkaldt som vidne: – *For mig er det en underlig oplevelse, da jeg kommer ind i retten og skal vidne. For der sidder de jo i pænt tøj med deres advokater, og jeg tænker: – De dér bøddler, de har sparket mig. Og nu sidder de pludseligt hér*

Hverdagen indfandt sig langsomt i Børge Søderbergs liv. I årene der fulgte, besøgte han af og til Zelle II på Staldgården. Ikke for at genkalde sig de uhyggelige oplevelser, han dér engang havde lagt krop og sjæl til. Men for på sin egen stille facon at forlige sig med det, der overgik ham i foråret 1945.

SÅDAN BLEV ARTIKLEN TIL

Dagen før sin 90 års fødselsdag, den 6. februar 2004, døde Børge Søderberg. Men forinden nåede vi en lang samtale om hans møde med den tyske besættelsesmagt. Vores samtale fandt sted i Zelle II på Staldgården i Kolding i april 1994. Selv om fortællelysten er stor, så er stemningen i Zelle II trykket og dystert. Det meste af tiden sidder Børge Søderberg med korslagte arme på briksen i den celle, som han første gang så som fange hos Gestapo.

NOTER:

Gestapo, Geheime Staatspolizei. Det hemmelige statspoliti var det nazistiske Tysklands politiske politi. Gestapo var frygtet for sin ekstreme brutalitet og benyttede sig i stor udstrækning af angivere i de besatte lande, de såkaldte stikkere. Således også i Danmark. **Staldgården**. Gestapos hovedkvarter i Kolding var på Staldgården ved Koldinghus fra 1943 til befrielsen. Zelle II findes stadig og er en del af Museet på Koldinghus.

Region III. I modstanden mod den tyske besættelsesmagt var Danmark inddelt i syv regioner. Region III omfattede den sydligste del af Jylland.

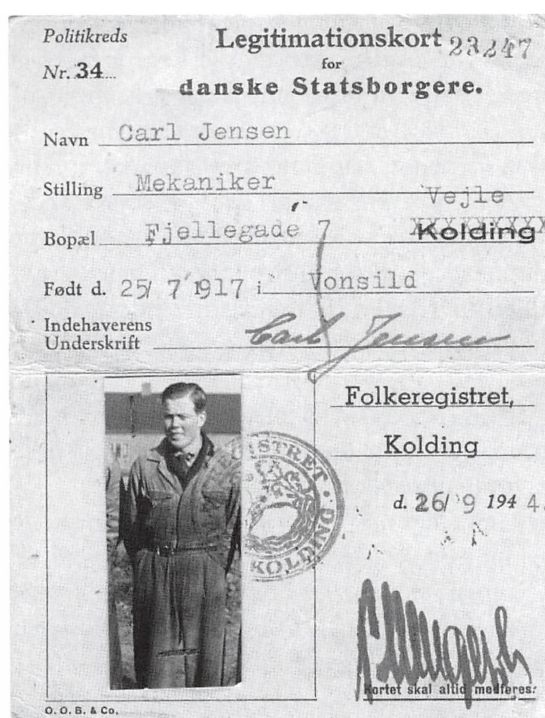
Lejren med de mange navne. Frøslevlejren, Fårhuslejren og Padborglejren er tre forskellige betegnelser for den samme lokalitet ved den dansk-tyske grænse nær Padborg.

Frøslevlejren. Den tyske besættelsesmagt oprettede Frøslevlejren. I august 1944 blev de første danske fanger overført til lejren fra Horsørødelejren og andre fængsler i Danmark. Lejren var indrettet til at rumme 1.500 fanger, men antallet var i april 1945 knap 5.500.

Fårhuslejren: Få dage efter befrielsen skiftede lejren navn til Fårhuslejren. De indsatte var folk mistænkt for landsforræderi og medlemmer af det tyske mindretal i Sønderjylland.

Padborglejren. I 1949 blev Fårhuslejren nedlagt, og det danske militær indrettede området til kaserne for en del af Jyske Trænregiment. Overdraget til Civilforsvaret i 1969.

Frøslevlejrens Museum er den nuværende betegnelse for området. Vagtårnet og de bedst bevarede barakker rummer i alt seks forskellige museer.

Børge Søderbergs legitimationskort som Carl Jensen udstedt af Folkeregistret i Kolding 26.9. 1944.

HVEM ER HVEM:

Børge Søderberg, modstandsmand i Kolding under den tyske besættelse af Danmark 1940-1945. Født 7. februar 1914, død 6. februar 2004, dagen før sin 90 års fødselsdag. Gift med Ingrid Søderberg.

Vagn Bennike, oberstløjtnant, født 1888, død 1970, leder af modstandsarbejdet i Jylland fra 1944-1945. Blev ved befrielsen udnævnt til chef for hærens jysk-fynske kommando.

Per Birkedal Hansen, Gestapomand og torturbøddel på Staldgården i Kolding. Efter befrielsen dødsdømt ved landsretten. Hans sag

blev aldrig pådømt ved Højesteret, som det ellers var almindelig praksis ved dødsdomme. Benådet af justitsminister A. L. H. Elmquist. Dødsstraf ændret til fængselsstraf.

Niels Riis, Gestapomand og torturbøddel på Staldgården i Kolding. Var Tysklandsarbejder i en årrække, men kom tilbage til Danmark i august 1943. Arbejdede for Gestapo fra februar 1944. Født 1907, dødsdømt i forbindelse med retsopgøret og henrettet i november 1948.

Karl Olsen, adjunkt på Kolding Højere Almenskole og medlem af Folketinget for Det konservative Folkeparti 1943-1954. Medlem af Kolding Byråd fra 1943-1946. Født 19. februar 1908, død 8. marts 1989.

Thees Burfeind, chef for Gestapo på Staldgården i Kolding fra den 2. juni 1944. En yderst professionel politimand, der af sine overordnede fik følgende prædikat: Den bedste kriminalist blandt tjenestestedslederne i provinsen.

Litteratur

GADS LEKSIKON OM DANSK BESÆTTELSESTID 1940-45, Gads Forlag 2002.

Besat & Befriet, Erindringer fra besættelsestiden i Kolding, Kolding Stadsarkiv 1995.

Langs grænsen, Forlaget Melbyhus 1982.

GESTAPO, tysk politi og terror i Danmark 1940-45, Gads Forlag 2003.

Ingrid og Børge Søderberg fotograferet i København under krigen. Foto Holger Søderberg.